

Voorlopig advies en bevindingen onderzoek naar WOL-gemeenten

Gepubliceerd: 14-01-2025

Op 13 januari heeft onderzoeksbureau &VDL een eerste advies uitgebracht aan de drie gemeenteraden over een mogelijke ambtelijke of bestuurlijke fusie tussen de gemeenten Wormerland, Oostzaan en Landsmeer. Daaruit blijkt dat er krachtige keuzes moeten worden gemaakt.

De gemeenten Wormerland, Oostzaan en Landsmeer (WOL- gemeenten) staan voor belangrijke uitdagingen. Een verzaamd takenpakket en een toenemende druk op financiën en arbeidsmarktpositie hebben ervoor gezorgd dat deze drie gemeenten al langere tijd zoekende zijn naar een passende schaal voor hun kerntaken, opgaven en ambities. De belangrijkste vraag daarbij is: hoe blijven we wendbaar, robuust en betaalbaar voor onze in totaal ruim 37.000 inwoners en ondernemers in dit gebied?

Bureau & Van de Laar (&VDL) heeft dit onderzocht in opdracht van de drie gemeenteraden en presenteerde 13 januari haar voorlopige bevindingen en advieslijn. Op 29 maart zijn de drie raden aan zet om op basis van het dan definitieve rapport van het bureau tot besluiten te komen over de toekomst van de gemeenten.

Urgentie tot andere schaalomvang is zeer hoog

Na een intensief onderzoekstraject naar de kansen en risico's van een ambtelijke fusie en een bestuurlijke fusie van de gemeenten Wormerland, Oostzaan en Landsmeer heeft &VDL op 13 januari haar bevindingen en denklijn voor advies gepresenteerd aan de drie gemeenteraden en colleges van B&W.

&VDL concludeert dat de financiën en de ambtelijke uitvoeringskracht niet in balans zijn met de opgaven waar deze gemeenten voor aan de lat staan. Tevens helpt een zwakke positie van Wormerland, Oostzaan en Landsmeer in de regio Zaanstreek-Waterland en in de Metropoolregio Amsterdam niet om kansen voor de inwoners en de dorpen te benutten, bijvoorbeeld als het gaat om kwaliteitsimpulsen en het vergroten van de bereikbaarheid.

De positie op de arbeidsmarkt is voor deze kleine gemeenten - omringd door steden als Amsterdam, Purmerend en Zaanstad - zeer lastig. Dat leidt tot een hoge mate van inhuur, functies die maar door één medewerker worden ingevuld, een hoge mate van in- en uitstroom in de organisaties en daarmee veel werkdruk op zittende medewerkers, wat een rol speelt in het hoge ziekteverzuim.

De financiële situatie is in alle drie de gemeenten zorgelijk. Scherpe keuzes zijn noodzakelijk, met impact op de leefomgeving en voorzieningen in de dorpen én op de toch al hoge lasten voor inwoners en ondernemers.

Zelfstandig voortbestaan van de drie gemeenten wordt door &VDL dan ook als onwenselijk en onhaalbaar betiteld. Maar, wat is dan een oplossing die het beste is voor de inwoners in dit gebied?

Zelfstandigheid niet langer houdbaar en WOL-fusie niet krachtig en robuust

Op die vraag geeft &VDL een helder antwoord: er is geen sprake van een duurzame toekomst voor één WOL-gemeente, van circa 37.000 inwoners in deze regio. De financiële situaties en de kwetsbare organisaties van de drie gemeenten vragen om een ander schaalniveau, volgens de onderzoekers. De keuze voor één WOL-gemeente is niet krachtig en robuust genoeg en zal een nieuwe WOL-gemeente binnen enkele bestuursperioden weer opnieuw voor de fusievraag stellen. Gezien de intensiteit en doorlooptijd van dergelijke processen acht &VDL dat zeer onwenselijk.

De variant van drie zelfstandige gemeenten met één gezamenlijke ambtelijke uitvoeringsorganisatie, wordt door het bureau al direct 'afgeserveerd'. De gemeenten kunnen niet zelfstandig verder, een dergelijke samenwerking is te complex en leidt af van de inzet op opgaven waar de gemeenten voor aan de lat staan.

Verken WOL+ en WOL++, of fuseer met een grote stad

&VDL draagt desgevraagd ook andere oplossingsrichtingen aan voor de drie gemeenten, omdat één WOL-gemeente volgens het bureau niet meer tot de opties behoort. &VDL adviseert de drie gemeenten samen te verkennen of één

grote groen-landelijke of (bij voorkeur van het bureau) één grote groen-blauwe gemeente haalbaar is. Eén robuuste krachtige gemeente van Wormerland, Oostzaan, Landsmeer en Edam-Volendam en/ of Waterland leidt tot een gemeente met een stevige begrotingsomvang, een betere positie op de arbeidsmarkt en een krachtige 'groen-blauwe stem' in de regio, aldus &VDL. Bovendien blijven daarmee bestaande samenwerkingsstructuren in de toch al kleine regio Zaanstreek-Waterland behouden.

De urgentie bij de WOL-gemeenten is echter hoog. De onderzoeksfeiten liggen op tafel. De gemeenten zijn al lang zoekende. Daarom adviseert het bureau om niet weer in een langdurig onderzoekstraject terecht te komen, met vier of vijf gemeenten. Op korte termijn moet helder worden of er een échte intentie is bij deze potentiële fusiepartners om te komen tot een herindeling. Of niet.

Dat Wormerland, Oostzaan en Landsmeer ieder hun eigen pad van schaalvergroting richting de omliggende steden kiezen, is volgens &VDL een realistisch en krachtig scenario en past bij en volgt uit voorgaande conclusies en adviezen. Sluit aan als gemeente bij de stad waarmee de meeste sociaal-maatschappelijke, culturele en economische verbindingen bestaan. Benut de kracht van de stad, de robuuste begroting, de sterke ambtelijke organisatie en maak als onderdeel van de stad gebruik van de kansen die de regio biedt voor de eigen dorpen. De kansen voor en de identiteit van de dorpen moeten in een proces van fusie met de stad geborgd worden.

&VDL adviseert de 3 gemeenten: maak in alle gevallen nog in déze bestuursperiode een keuze voor een of meerdere fusiepartner(s).

Doorkijk vervolg

De bevindingen en het advies van het onderzoeksbureau hebben nog een concept status. De komende maand wordt deze lijn - met verwerking van de reflecties van raads- en collegeleden op dit concept - definitief. Op 12 februari wordt een eindrapport opgeleverd. Op 29 maart wordt in drie gemeenteraden een besluit genomen over de adviezen uit het rapport van &VDL en de vervolgstappen in het proces van de bestuurlijke toekomst van iedere gemeente.